

Onderwijs en jeugdhulp in verbinding

Hoe kunnen onderwijs en jeugdhulp elkaar aanvullen voor betere zorg voor jeugd?

Alle kinderen en jongeren hebben recht op de beste kansen om zichzelf te ontwikkelen. Om eventuele obstakels tijdig te signaleren en op te pakken is het van belang dat onderwijs en jeugdhulp goed met elkaar samenwerken en elkaar versterken, zodat ze tot een integrale aanpak kunnen komen. Om die samenwerking te versterken is het belangrijk dat men weet wat de ander te bieden heeft en wat men van elkaar nodig kan hebben. Dat bevordert de erkenning van elkaars expertise, wederzijds respect en vertrouwen, waarmee een basis wordt gelegd voor een optimale verbinding. We beschrijven in deze notitie daarom de functies die onderwijs en jeugdhulp kunnen vervullen in aanvulling op elkaar, bij de samenwerking voor jeugdigen en hun gezinnen.

De functies zijn verdeeld over vier gebieden waarop samenwerking mogelijk is. Doel daarvan is altijd het bevorderen van optimale ontwikkelingskansen voor iedere jeugdige, waaronder in ieder geval een positieve schoolloopbaan. Onder jeugdhulp verstaan we in dit verband naast de lichte en specialistische jeugdhulp ook leerplicht en politie.

1. Preventie en signalering

Het bevorderen van een sterke basis bij jeugdigen en hun ouders vraagt om preventieve activiteiten en bijtijds erbij zijn als zich belemmeringen voordoen in de ontwikkeling. Tijdig signaleren én adequaat handelen zijn eerste vereisten om te voorkomen dat opvoedings- en gedragsvragen zich ontwikkelen tot opvoedings- en gedragsproblemen of verder escaleren. Onderwijs en jeugdhulp hebben hier verschillende taken in. Onderwijsprofessionals zijn met name belangrijke signaleerders van opvoedings- en gedragsproblemen, terwijl jeugdhulpprofessionals nodig zijn voor het juist beoordelen van deze signalen. Hoe kunnen scholen en jeugdhulp elkaar hierin aanvullen en versterken?

> JEUGDHULPPROFESSIONALS KUNNEN:

- preventieve programma's en activiteiten aanbieden in de school en in de wijk:
 - Voor leerlingen: sociale vaardigheden / weerbaarheid, gezonde leefstijl, relationele en seksuele vorming, faalangstreductie, voorkomen van verzuim, voorkomen van crimineel gedrag, enz.;
 - voor ouders: ouderavond over opvoedingsondersteuning (gericht op diverse leeftijdsgroepen en specifieke thema's);
 - Voor leraren: signaleren van opvoed-/opgroeioproblemen, huiselijk geweld en kindermishandeling, communiceren met ouders als partner en regisseur, enz.
- advies- en consultatievragen van scholen en van ouders / jeugdigen beantwoorden;
- hulp- en ondersteuningsbehoeften bij jeugdigen onderkennen, op het gebied van fysieke en motorische ontwikkeling, psychosociaal functioneren, ontwikkelingsstoornissen, kindermishandeling, seksueel misbruik, LVB, problematisch verzuim, (beginnende) criminaliteit, enz.;
- hulp- en ondersteuningsbehoeften bij ouders onderkennen, op het gebied van opvoeding en ondersteuning in de thuissituatie van jeugdigen, armoede, relatieproblemen, / (v) echtscheiding, huiselijk geweld, verwaarlozing;
- ondersteuningsbehoeften bij leraren onderkennen, op het gebied van communiceren met ouders, signaleren van opvoed- en opgroeioproblematiek, huiselijk geweld en kindermishandeling;
- scholen ondersteunen bij een goede verzuimregistratie, het onderzoeken van ziekteverzuim en het ontwikkelen van goed verzuimbeleid;
- scholen ondersteunen bij goede afspraken over het eigen handelen en het inschakelen van HALT, politie/justitie bij incidenten, calamiteiten en (beginnende) criminaliteit;
- signalen van belemmeringen in de thuissituatie delen met de school ten behoeve van de hulp en ondersteuning van de jeugdige;
- bij psychische aandoeningen van ouders die hulp krijgen de school betrekken om een beeld te krijgen van de ontwikkeling van hun kind(eren);
- preventief relevante dossierinformatie doorgeven aan het onderwijs bij de overgang van kinderen van de 0-4-periode naar het PO.

> ONDERWIJSPROFESSIONALS KUNNEN:

- een veilig en normaliserend leefmilieu bieden voor jeugdigen;
- een positief pedagogisch klimaat en rijke leeromgeving bieden om talenten van jeugdigen optimaal tot ontwikkeling te laten komen, een startkwalificatie te behalen en optimaal te participeren in de samenleving;
- naast onderwijs geven ook ondersteuning bieden bij leerproblemen, zoals dyslexie, dyscalculie en hoogbegaafdheid;
- ondersteuning bieden bij ontwikkelingsproblematiek en op het gebied van gedrag;
- als vertrouwensfiguur fungeren, wanneer de thuissituatie onveilig is;
- jeugdigen kennis en vaardigheden bijbrengen om hen voor te bereiden op participatie in de samenleving, zoals beroepsgerichte vaardigheden, zelfstandig werken, samenwerken, sociale vaardigheden, weerbaarheid, gezonde leefstijl, relationele en seksuele vorming, burgerschap, tegengaan van pesten – agressief gedrag – discriminatie- spijbelen, enz.;
- afstemmen met ouders, als educatief partners, over de aanpak en zorg op school en thuis;
- opvoedthema's aan de orde stellen op ouderavonden, taal- opvoedcursussen aanbieden en ouders adviseren waar zij voor (jeugd)hulp terecht kunnen;
- signalen, kennis en ervaring over kinderen en gezinnen delen met jeugdhulp ten behoeve van de hulpverlening aan jeugdigen / ouders;
- zorgwekkend verzuim, ziekteverzuim en thuiszitten tijdig signaleren en aankaarten;
- hulp- en ondersteuningsbehoeften, maar ook talenten en kansen van jeugdigen signaleren, op het gebied van cognitieve-, fysieke- en motorische ontwikkeling, sociaal gedrag, werkhouding, emotionele ontwikkeling, enz.;
- hulp- en ondersteuningsbehoeften bij ouders signaleren, op het gebied van opvoeding en ondersteuning in de thuissituatie van jeugdigen, armoede, relatieproblemen / (v) echtscheiding, kindermishandeling en huiselijk geweld;
- ondersteuningsbehoeften bij leraren signaleren, op het gebied van pedagogisch handelen, communiceren met ouders, signaleren van leerbelemmeringen, opvoed- en opgroeioproblematiek bij leerlingen en ouders, huiselijk geweld en kindermishandeling.

2. Samen wegen en hulp organiseren

De interprofessionele samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp betekent in de praktijk dat professionals, ouders en leerlingen met elkaar samenwerken. Dit doen ze vaak in een interprofessioneel overleg (ondersteuningsteam of mdo), waaraan professionals vanuit verschillende disciplines deelnemen. In de gezamenlijke beoordeling van signalen, kansen en belemmeringen en het daarna bepalen welk aanbod aan ondersteuning en hulp thuis en op school nodig is, heeft ieder zijn eigen rol en functie. Welke rollen en expertise hebben jeugdhulpprofessionals en onderwijsprofessionals?

> JEUGDHULPPROFESSIONALS KUNNEN:

- Voor het wegen van signalen:
 - specifieke expertise inbrengen bij de integrale beoordeling op het gebied van fysieke en motorische ontwikkeling, psychosociaal functioneren, ontwikkelingsstoornissen, huiselijk geweld en kindermishandeling, seksueel misbruik, LVB, opvoeding en ondersteuning in de thuissituatie van jeugdigen, armoede / financiële nood, relatieproblemen / (v)chtscheiding, enz.;
 - aanvullende informatie inbrengen vanuit de eigen dossiers;
 - aanvullende informatie opvragen bij specialisten en die inbrengen;
 - observaties uitvoeren op school en in de thuissituatie;
 - specialisten inschakelen ten behoeve van:
 - consultatie
 - nader onderzoek
 - diagnostiek
 - interprofessioneel overleg
 - ouders / jeugdige ondersteunen bij interprofessioneel overleg.
- Voor het organiseren van hulp:
 - zorgen voor noodzakelijke beschikkingen om toegang te krijgen tot passende jeugdhulp (licht of specialistisch) voor jeugdige en/of ouders, waar mogelijk in één pakket met leerlingenvervoer, medische zorg / begeleiding op school, enz.;
 - bijdrage leveren aan het Ontwikkelingsperspectief (OPP) en deskundigenadvies ten behoeve van toelaatbaarheid tot het speciaal basisonderwijs (SBO), speciaal onderwijs (SO), praktijkonderwijs (PRO) of voortgezet speciaal onderwijs (VSO).

> ONDERWIJSPROFESSIONALS KUNNEN:

- het interprofessioneel overleg voorbereiden, voorzitten en de verslaglegging verzorgen;
- met leerling/ouders ondersteuningsbehoeften en hulpvraag in kaart brengen;
- leerling/ouders voorbereiden op (hun rol in) het multidisciplinair overleg.
- Voor het wegen van signalen:
 - specifieke expertise inbrengen bij de integrale beoordeling op het gebied van cognitieve-, fysieke- en motorische ontwikkeling, schoolloopbaan, sociaal gedrag, werkhouding, emotionele ontwikkeling;
 - vermoedens aangeven van belemmeringen in de fysieke en motorische ontwikkeling, psychosociaal functioneren, ontwikkelingsstoornissen, huiselijk geweld en kindermishandeling, seksueel misbruik, LVB, opvoeding, thuissituatie van jeugdigen, armoede / financiële nood, relatieproblemen / (v)chtscheiding;
 - informatie inbrengen over al geboden ondersteuning in de schoolsituatie;
 - observaties uitvoeren in de klas, gericht op het gedrag van de leerling en het handelen van de leraar (interactie).
- Voor het arrangeren van extra- of speciale ondersteuning in het onderwijs:
 - zorg dragen voor noodzakelijke voorzieningen/maatregelen om toegang te krijgen tot extra ondersteuning of arrangementen in de reguliere school;
 - zorg dragen voor OPP, deskundigenadvies en Toelaatbaarheidsverklaring voor SBO, SO, PRO of VSO;
 - bijdrage leveren aan het gezinsplan van de jeugdhulp, vooral vanuit het perspectief van het belang van een ononderbroken schoolloopbaan.

3. Integraal aanbod

Voor sommige jeugdigen is meer nodig dan de standaardbegeleiding in het onderwijs, bijvoorbeeld voor jeugdigen met een ontwikkelingsstoornis of een onvoldoende ondersteunende thuissituatie. Die leerlingen hebben naast extra ondersteuning op school ook jeugdhulp nodig; soms thuis, maar vaak ook op school. Die ondersteuning van de school en van de jeugdhulp moet samengevoegd worden in één integraal aanbod. Voor groepen leerlingen met vergelijkbare ondersteuningsbehoeften / hulpvragen worden bij voorkeur gecombineerde onderwijs-zorgarrangementen aangeboden, waarin onderwijs en jeugdhulp een gezamenlijk programma aanbieden. Bijvoorbeeld voor jeugdigen met een lage intelligentie en aanzienlijke gedragsproblemen, voor 'thuiszitters' of kwetsbare jongeren in de arbeidstoeleiding.

> JEUGDHULPPROFESSIONALS KUNNEN:

- personen in de eigen kring, vrijwilligers, welzijnswerk, enzovoort inschakelen voor de ondersteuning van jeugdige/gezin;
- lichte hulp bieden aan ouders en jeugdigen op het gebied van fysieke-/motorische ontwikkeling, psychosociaal functioneren, ontwikkelingsstoornissen, huiselijk geweld en kindermishandeling, seksueel misbruik, LVB, opvoeding, armoede, schulden, relatieproblemen, (v)echtscheiding, enz.;
- specialistische hulp inschakelen voor ouders en jeugdigen bij complexe hulpvragen op deze gebieden;
- ouders begeleiden, contact houden in het hulptraject en hen helpen de regie te voeren;
- afstemmen met en terugkoppelen naar school, met betrekking tot de voortgang van de hulp, in relatie tot de ondersteuning op school;
- meewerken aan het coördineren, volgen, evalueren en aanpassen van de aanpak in onderwijs en jeugdhulp;
- gerichte handelingsadviezen bieden aan leraren / scholen met betrekking tot pedagogisch handelen in de klas en de communicatie met ouders;
- diagnostisch onderzoek uitvoeren ten behoeve van gerichte hulp en onderwijsondersteuning voor jeugdige / ouders;
- programma's en activiteiten aanbieden voor (groepen) jeugdigen in scholen met specifieke ondersteuningsvragen, zoals KIES, rouwverwerking, infectieziekten, verslaving, ziekteverzuim, enzovoort.;
- verzorging, revalidatie en begeleiding bieden voor leerlingen met specifieke fysieke en verstandelijke beperkingen, met name in het (V)SO;
- bijdragen aan gereguleerde terugkeer in het onderwijs na verblijf in een justitiële jeugdinrichting of gesloten jeugdzorg;
- meewerken aan het organiseren en uitvoeren van gecombineerde onderwijs-zorgarrangementen in regulier en speciaal onderwijs ten behoeve van specifieke (groepen) leerlingen, mede ter voorkoming van thuiszitten.

> ONDERWIJSPROFESSIONALS KUNNEN:

- basis- en extra ondersteuning bieden, zoals remedial teaching, leerwegondersteuning, ambulante begeleiding en schoolmaatschappelijk werk;
- expertise uit SBO, PRO en (V)SO benutten in reguliere scholen om de ondersteuning op school te versterken;
- flexibele arrangementen of tussenvoorzieningen bieden aan leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften, zowel op het gebied van leren, als op het gebied van gedrag en ontwikkelingsproblematiek;
- een zinvolle daginvulling en een normaliserende omgeving bieden voor leerlingen die een traject hebben in de hulpverlening;
- programma's en ondersteuning bieden aan leerlingen die te maken hebben met verslaafde ouders, huiselijk geweld, enz.;
- onderwijs en ondersteuning bieden aan leerlingen met specifieke fysieke en verstandelijke beperkingen, met name in het (V)SO;
- kwetsbare jeugd voorbereiden en toeleiden naar (passende) arbeid;
- een passende onderwijsplek bieden voor jeugdigen die terugkeren in het onderwijs na een verblijf in een justitiële jeugdinrichting of de gesloten jeugdzorg;
- in overleg met ouders (laten) uitvoeren van medische handelingen in de school, zoals medicatie toedienen, injecties geven, zuurstof of sondevoeding toedienen, prikken van bloedsuiker, enz.;
- meewerken aan het coördineren, volgen, evalueren en aanpassen van de aanpak in onderwijs en jeugdhulp;
- meewerken aan het organiseren en uitvoeren van gecombineerde onderwijs-zorgarrangementen in regulier en speciaal onderwijs ten behoeve van specifieke (groepen) leerlingen, mede ter voorkoming van thuiszitten.

4. Doorgaande lijnen

Elke jeugdige krijgt in zijn/haar leven te maken met overgangsmomenten, bijvoorbeeld bij de overgang van de voorschoolse voorzieningen naar het PO, van het PO naar het VO, van het VO naar het MBO, van het regulier naar het speciaal onderwijs, van schooltijd naar vrije tijd of van het onderwijs naar arbeid. Bij de meeste jeugdigen verlopen die overgangen voorspoedig, maar sommige jeugdigen zijn bij die momenten extra kwetsbaar. Met het realiseren van doorgaande lijnen beogen we het overbruggen van deze overgangsmomenten. Hoe kunnen onderwijsprofessionals en jeugdhulpprofessionals helpen om die overgangsmomenten zo soepel mogelijk te laten verlopen?

> JEUGDHULPPROFESSIONALS KUNNEN:

- hun expertise inzetten om mee te beoordelen of een kind of gezin extra ondersteuning nodig heeft bij overgangsmomenten;
- zorgen voor continuïteit in de hulpverlening aan jeugdige en gezin bij de overgang van voorschoolse voorzieningen naar PO, van PO naar VO en van VO naar MBO, van regulier naar speciaal onderwijs, van onderwijs naar residentiële jeugdhulp en terug, van onderwijs naar justitiële jeugdhulp en terug, enz.;
- scholen tijdig betrekken bij kinderen en gezinnen waar zorgen over bestaan;
- preventief informatie bieden over kinderen en gezinnen aan het basisonderwijs, met name vanuit de jeugdgezondheidszorg;
- integrale vroeghulp, jeugdgezondheidszorg, LVB-expertise verbinden met expertise van het samenwerkingsverband PO voor het vinden van een passende onderwijsplek voor kinderen met een beperking;
- in gevallen waar ouders hulpverlening ontvangen standaard kijken naar de situatie van hun kind(eren), in ieder geval door navraag te doen bij de school over het functioneren van het kind;
- ouders en kinderen die dat nodig hebben extra begeleiding bieden rond de overstap naar het VO;
- een heldere lijn leggen met het Veiligheidshuis / justitieel casusoverleg naar de school toe, bijvoorbeeld via leerplicht of politie;
- waar nodig jeugdhulp inzetten bij de toeleiding naar de arbeidsmarkt vanuit MBO, VSO en Praktijkonderwijs.

> ONDERWIJSPROFESSIONALS KUNNEN:

- informatie overdragen en opvragen (via 'koude' en 'warme' overdracht) over leerprestaties, sociaal-emotionele ontwikkeling, thuissituatie, verzuim en ondersteuningsbehoeften van leerlingen, vergezeld van handelingsadviezen voor het vervolgonderwijs (waar mogelijk in samenwerking met de leerling / ouders);
- de leerling en de ouders tijdig informeren over het uitstroomperspectief;
- de leerling en de ouders tijdig voorbereiden op de overstap naar vervolgonderwijs of jeugdhulp;
- in samenwerking tussen de aanleverende school / kinderopvang, de ontvangende school, ouders, leerling en eventueel jeugdhulp vaststellen wat de ondersteuningsbehoeften van een jeugdige en zijn/haar gezin zijn, wat een passende onderwijsplek is, welke ondersteuning op school en eventueel hulp thuis nodig is;
- beoordelen of een kind (en de ouders) extra ondersteuning nodig heeft in de overgang van voorschoolse voorzieningen naar PO en van PO naar VO en van VO naar MBO;
- in vervolgonderwijs van meet af aan een passende onderwijsplek en passende ondersteuning bieden aan leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften, afgestemd op de hulpverlening;
- zo veel mogelijk continuïteit bieden in leerlijnen, pedagogische benadering en onderwijsondersteuning.